

РОЗВИТОК ДОВІЛЬНОЇ УВАГИ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ТРУДНОЦЬМИ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ

Землянська Марта,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки і психології,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
martazemlanska@gmail.com

Увага, як прийнято визначати в психології, – це концентрація та зосередженість свідомості людини на певному предметі або явищі. Під спрямованістю розуміється прийняття рішення щодо діяльності та підтримка цього рішення.

Учений С. Рубінштейн який вперше запропонував ідею єдності свідомості та діяльності, вважав, що «увага – це в першу чергу динамічна характеристика протікання пізнавальної діяльності: вона висловлює переважно зв'язок психічної діяльності з певним об'єктом, на якому вона зосереджена».

Кожне психічне явище має ознаки, за допомогою яких можна визначити, чи є воно зараз присутнім у людини. Ю. Гіппенрейтер запропонував найбільш повну типологію уваги, яка пропонує робити висновки про участь уваги на основі того, як вона проявляється в свідомості, поведінці та продуктивній діяльності.

Довільна увага може бути викликана різноманітними факторами, які впливають на різні аналізатори організму, незалежно від того, чи вона виникає спонтанно, підсвідомо чи під час діяльності або відпочинку. Безумовно, рефлекторна орієнтувальна діяльність мозку є фізіологічним підґрунтям мимовільної уваги. Збудження, що надходить до кори з підкоркових ділянок великих півкуль головного мозку, є нейрофізіологічним механізмом.

Довільна увага виникає, коли сила впливу сторонніх подразників перевищує силу впливу усвідомлюваних діючих збуджень. У таких ситуаціях субдомінанти збудження стають сильнішими, ніж домінанти. Вона є короткочасною, але залежно від сили впливу сторонніх подразників, які на нас впливають, вона може виникати досить часто, зважаючи на основну діяльність.

Мнемоніка або мнемотехніка – це новий термін, який спочатку використовувався лише для методів запам'ятовування чисел для тренування пам'яті та уваги. Термін походить від грецьких слів «mneme», що означає пам'ять, і «techne», що означає мистецтво. Менемотехніка (від грецької слова «mnemonikon», що означає «мистецтво запам'ятовування») – це система методів, які полегшують запам'ятовування та збільшують обсяг пам'яті.

У зв'язку з патологічною інертністю процесів збудження та гальмування молодшим школярам з інтелектуальними порушеннями важко переключати увагу з одного предмета на інший.

Учні стають стомленими через велику кількість різноманітних занять, які вчитель пропонує їм під час уроку. Це може призвести до несвідомого переключення уваги з одного завдання на інше, відволікаючи їхню увагу від основного завдання та переключаючи її на інші діяльності або відволікаючі фактори. Молодші школярі з інтелектуальними порушеннями краще виконують завдання, які вимагають переключення уваги, працюючи з більш конкретними матеріалами, а не з абстрактними.

Увага учнів початкових класів здебільшого спонтанна та залежить від зацікавленості учня навчальним матеріалом. Це особливо актуально для дітей з інтелектуальними порушеннями, які демонструють низький рівень довільності в усіх видах пізнавальної діяльності, включаючи увагу. Увага молодших школярів нестабільна, вони розсіяні, стомлені та неуважні. Недостатня інтелектуальна активність, низька воля та

зосередженість на одноманітній праці є причинами труднощів у молодших школярів. Поспішність може призвести до «помилки уваги». Крім того, дітям важко бути уважними. Молодші школярі мають дуже обмежений обсяг уваги. З віком він зростає. Удосконалення здатності групувати, систематизувати та об'єднувати матеріал, який сприймається, є основною умовою збільшення обсягу уваги.

З цього випливає, що увага дітей молодшого шкільного віку характеризується малою стійкістю (10–15 хвилин) і малим обсягом (слабкий розподіл, нерозвинене перемикання). Здатність контролювати свою увагу недостатньо розвинена у дитини цього віку, оскільки мимовільна увага переважає довільну.

Довільна увага дитини молодшого шкільного віку характеризується низькою стійкістю, обсягом, розподілом і недорозвиненим переключенням. Крім того, коли вони одночасно виконують дві або більше діяльностей, їх здатність до розподілу знижується.

Мнемотехнічні методи використовуються в основному для покращення засвоєння складної інформації, яка не має встановлених логічних зв'язків між її компонентами з точки зору людини, яка її запам'ятовує, і потребує тривалого зберігання та повторного відтворення. До таких типів інформації належать послідовності цифр, номерів телефонів, хронологічні таблиці, нормативи, показники, формули та багато іншого.

За допомогою мнемотехніки можна запам'ятати різноманітну текстову інформацію, включаючи план уроку чи презентацію, іншомовні слова, терміни, географічні назви, граматичні правила, імена та прізвища тощо. У цьому випадку штучні асоціації, створені за допомогою мнемотехнічних методів, легше і швидше засвоюються. Показники обсягу та точності запам'ятовування, а також розвиток інших пізнавальних процесів покращуються за допомогою мнемотехніки.

Це також підвищує тривалість зберігання та якість відтворення засвоєної інформації.

Мнемотехніка зменшує час адаптації дітей до навчання та сприяє розвитку мовлення, включаючи культуру мовлення, збагачення та активізацію словника, зв'язне мовлення при побудові розгорнутого висловлювання; розвиток асоціативного мислення та мисленнєвих процесів (вміння перетворювати абстрактні символи на зображення); зміцнення зорової та слухової пам'яті та уваги; розвиток творчого, креативного та логічного мислення.

Створення нових образів є детальним процесом, який сприяє розвитку творчих здібностей дитини завдяки гармонійній роботі лівої півкуль головного мозку (логіка) і правої (творчість, образне мислення) півкуль головного мозку, формування навичок самостійного навчання і підвищення самооцінки дитини через результати навчання.

На заняттях з розвитку зв'язного мовлення мнемотаблиці допомагають дітям краще запам'ятовувати, зберігати та переробляти зорову інформацію. Цей метод використовує символи замість зображень предметів. Також він значно полегшує запам'ятовування та пошук слів для дітей. Символи максимально наближені до мовленнєвого матеріалу. Наприклад, дім використовується для позначення домашніх птахів і тварин, а ялинка використовується для позначення диких птахів і тварин.

Мнемосхеми служать дидактичним матеріалом для збагачення словникового запасу, навчання складання розповідей, перекази художньої літератури, відгадування та загадування загадок, навчання віршів та багато іншого. Схеми є своєрідним візуальним планом для створення монологів, який допомагає дітям здійснювати такі елементи, як будова розповіді, послідовність розповіді та лексико-граматична наповнюваність.

Мнемотаблиці можуть відрізнятися в залежності від напрямку. Можуть бути простими або тематичними (музичні, математичні,

мовленнєві тощо). Кількість квадратів не може перевищувати дев'ять, що відповідає науково обґрунтованій межі десяти інформаційних бітів для дитини.

Діти з особливими освітніми потребами можуть використовувати кольорові мнемотаблиці, оскільки їм важко запам'ятати конкретні символи, наприклад, ялинка зелена, колобок жовтий тощо. Після цього зображення можна ускладнити або замінити графічним зображенням. Наприклад, лисиця може мати оранжеві геометричні фігури, такі як кола або квадрати, а також інші форми.

Мнемотаблиці надаються у готовому вигляді, але по мірі навчання діти активно включаються в процес створення своїх схем. Діти стикаються з деякими труднощами, коли працюють з мнемотаблицями, і їм важко дотримуватися запропонованого плану таблиці. Часто перші розповіді, створені за моделями, виглядають надзвичайно схематичними. Щоб зменшити труднощі з програмою змісту мнемотаблиць, необхідно ввести завдання з активізації та збагачення словника.

Перший етап корекційної роботи – це сприйняття інформації.

Зачитується вірш, казка або оповідання, а потім виділяються його основні частини. Перегляньте готову таблицю до твору та подумайте про те, що на ній зображено.

Другий етап включає кодування даних.

На початковому етапі кожна частина твору кодується. З допомогою вчителя діти пізніше самостійно кодують інформацію, використовуючи власні символи, даючи волю своїй фантазії.

Запам'ятовування та відтворення даних є третім кроком. Переказ казок, заснований на символах, є процесом відпрацювання запам'ятовування. У цьому випадку діти можуть переказувати самі, отримуючи незначну допомогу від вчителя, або переказувати разом з

ним на ранніх етапах. Відтворення казки зосереджується на зображенні головних героїв.

Створення образів є четвертим етапом. Після заняття з мнемотаблицями діти пробують свої сили в таких темах, як добро, дружба, хитрість, жадібність тощо, і створюють розповіді та казки на будь-яку тему, використовуючи лексику, дотримуючись загальних принципів побудови сюжету.

Розвиток довільної уваги є важливим для формування навчальної діяльності в молодшому шкільному віці для дітей з інтелектуальними труднощами. Школяр вчиться виконувати те, що йому нецікаво, завдяки вольовим зусиллям. Однак мимовільна увага дітей значно краще розвинена в цьому віці. Все, що є новим, яскравим і захоплюючим саме по собі привертає увагу. Таким чином, діти можуть пропустити важливі деталі в навчальному матеріалі та зосередитися на неважливих.

У молодших школярів з інтелектуальними труднощами часто виникає неуважність в роботі, яка є одноманітною та малопривабливою для них. Властивості уваги розвиваються повільніше, ніж у дорослих. Але ці проблеми можна вирішити, якщо дотримуватися певних умов, наприклад використовувати розумові прийоми при роботі з матеріалом, розвивати мотивацію для навчання, раціонально організувати діяльність дітей на уроці та змінювати види діяльності.

Таким чином, мнемотехніка корисна для дітей з особливими освітніми потребами, оскільки у них переважна наочно-образна пам'ять. Запам'ятовування зазвичай відбувається спонтанно, просто тому, що предмет або явище потрапило в поле зору дитини. Якщо дитина намагається вивчити і запам'ятати абстрактні речі, які не підкріплені наочними зображеннями, вона не зможе досягти успіху.

Список використаних джерел:

1. Барташнікова І., Барташніков О. Розвиток уваги та навичок навчальної діяльності. Тернопіль : Богдан, 1998. 263 с.
2. Вікова динаміки розвитку уваги у дітей молодшого шкільного віку. URL: <https://www.doccity.com/ru/vikova-dinamika-rozvitku-uvagi-u-ditey-shkilnogo-viku/1421668/> (дата звернення:

24.05.2024).

3. Мнемотехніка як ефективний засіб мовного розвитку дітей. URL: http://krsuzirya.edukit.dp.ua/portfoliopedagogiv/volkova_l_l/innovacijni_tehnologii/mnemotehnika (дата звернення: 24.05.2024).

4. Музика Т. Як краще запам'ятовувати? *Журнал для батьків*. 2001. № 1. С. 11.

5. Струпачук В. Розвиток пам'яті в процесі навчальної діяльності молодших школярів. *Шкільному психологу. Усе для роботи*. 2013. № 2. С. 11–17.